

Biblioteken behöver Valfrid

Ola Larsmo

Huru många gånger skola vi behöva påminna om Valfrid Palmgren?

För snart tjuo år sedan, under pågående nittiotalskris, spred sig biblioteksdöden över landet. Men det var ändå en stad som utmärkte sig: det borgerligt styrda Uppsala. Jag törs påstå att Uppsala under några år på den här punkten blev ökänt landet över i sin marknadsiver.

Jag hoppas att det inte är dags igen. Men behöver inte lyssna längre med örat mot det tunna kulturpolitiska markskiktet i Uppsala förrän man hör ett underligt eko. Det låter lite som ”konkurrensutsätta”. Det rycker nämligen åter lite i de delar av svensk höger som av någon anledning inte kan låta biblioteken vara i fred. Nu är moderaterna nya. Men på en punkt är de gamla. De har fortfarande mycket svårt att acceptera tanken på folkbibliotek där boklånen är gratis och att det är staden (eller staten) som skall ansvara för och driva dem på professionell basis. Moderatstyrda Nacka är just nu testkommun för privatiseringar – igen. Och jag tänker: problemet med de nya moderaterna på den här punkten är inte att de är gamla, utan att de helt enkelt inte är tillräckligt gamla.

Alltså är det åter dags att påminna om folkbibliotekens hjälte Valfrid Palmgren. Det har gjorts många gånger, men det är ruskigt vad fort folk glömmer bort henne igen. Bara det ser ut som en tanke.

Valfrid Palmgren (1877–1967) var på flera vis en pionjär. En av de första kvinnorna som doktorerade vid Uppsala universitet, vilket hon gjorde 1905.

(Hon figurerar för övrigt i Lasse Erikssons bok om släktingen Gerda.) Hon var också politiskt aktiv i den tidens konservativa kretsar och satt i Stockholms stadsfullmäktige. Men det är som det moderna folkbibliotekets skapare som hon blivit känd.

Johan Svedjedal berättar historien på några sidor i Bokens Samhälle (1993). 1907 reste hon till USA just för att studera dess folkbibliotek och kom hem med ett knippe idéer. Hon utsågs till utredare av biblioteksfrågan och levererade 1911 den epokgörande utredningen ”Förslag ang. de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige”. Som Svedjedal konstaterar: ”aldrig har så många bibliotek haft

att tacka en utredare för så många reformer”. Palmgren vände sig mot de kommersiella lånebiblioteken och slog fast att boklån skulle vara gratis. Liksom

att det skulle råda ett centralt urval av kvalitet – ett råd skulle se till att den ”goda litteraturen” fanns tillgänglig. Bibliotekarier skulle få utbildning (det blev av först senare). Och, inte minst: det var staten som hade ansvaret för att allt detta skulle fungera.

Palmgren hörde till den tidens konservativa för vilka ”folkbildning” var något avgörande. Och det är fascinerande att ser hur sena tiders svensk höger på punkt efter punkt velat montera ned just det som var hennes, och därmed högerns, kanske viktigaste bidrag till svensk kulturpolitik. Jag föreslår ödmjukt en liten staty av Valfrid utanför Uppsala stadsbibliotek. Som ett slags vakthund mot den politiska minnesförlostens härjningar.

Ursprungligen publicerad i UNT 4 april 2011